

Prvovoliči a voľby do Európskeho parlamentu

Ladislav Macháček

Summary

Slovak Republic achieved the lowest voters turnout in the European Parliament elections both in 2004 (16,9%) and in 2009 (19,6%). The evaluation of the voters mobilization has been done by experts who claimed that the only difference between the pre-election campaigns in 2004 and 2009 were mobilization projects focused on students. These projects were financially supported by the European Parliament and the European Commission. One of them was the project of Department of Political Science, University of SS. Cyril and Methodius in Trnava SEP. During 6 months this project developed activities focused on broadening the students knowledge about the European Union and the European Parliament. Slight increase of the turnout that was recorded in 2009 by 2,7% to 19,6% can be assigned to first-time voters aged 20-23. The results of the sociological analysis of turnout in the European Parliament elections challenge the statement that the turnout of older citizens was higher than the turnout of young people. Specific segments of the young generation have completely different voting behaviour. Especially university students identify their future with work in the EU. Therefore the university students turnout was the highest in the EU (52%) from all structured groups in the 2009 European Parliament elections.

Summary

Slovenská republika dosiahla vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2004 (16,9 percent), ale aj v roku 2009 (19,6 percent) najnižšiu účasť voličov spomedzi členských krajín EÚ. Experti pri celkovom hodnotení mobilizácie voličov konštatovali, že relevantným prvkom odlišujúcim predvolebnú kampaň na Slovensku v roku 2009 od roku 2004 boli v podstate iba mobilizačné projekty zamerané na študujúcu mládež finančne podporované samotným Európskym parlamentom a Európskou komisiou. Jedným z týchto projektov bol projekt KP FF UCM v Trnave SEP, ktorý v priebehu 6 mesiacov intenzívne rozvíjal aktivity zamerané na rast vedomostí študentov o EU a EP. Mierny rast volebnej účasti občanov Slovenska v roku 2009 o 2,7 percent na 19,6 percent sa pripisuje prvovoličom-študentom vo veku od 20-23 rokov. Výsledky sociologických analýz participácie voličov vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009 v Európskej únii spochybňujú zjednodušujúce tvrdenie, že účasť starších občanov na voľbách v porovnaní s mladšími bola vyššia. Špecifické segmenty mladej generácie na Slovensku majú odlišné volebné správanie. Predovšetkým vysokoškolská študujúca mládež spája svoju budúcnosť s možnosťami uplatnenia v Európskej únii. Preto aj volebná účasť študentov vysokých škôl bola v Európskej únii (52 percent) najvyššia zo všetkých štruktúrnych skupín voličov vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009.

Keywords: *first-time voters, voting behaviour, European Parliament, turnout*

ÚVOD

Postupný pokles účasti občanov členských krajín Európskej únie na voľbách poslancov do Európskeho parlamentu od roku 1979 (61,9 percent) až po rok 2009 (43 percent) vzbudzoval celkové znepokojenie politikov i politológov ako problém legitimacy európskych inštitúcií.¹ Tejto problematike sa venovala pozornosť aj na konferencii s provokujúcim názvom *European Society or European Societies?*, ktorú v tomto roku usporiadala Európska sociologická asociácia.² Hlavným cieľom tejto v poradí deviatej konferencie sociológov bolo posúdiť, či môžeme nazerať na európsku spoločnosť ako na súdržný celok, alebo skôr ako na časti národov, etník, regiónov atď., medzi ktorými možno badať zásadný rozdiel v európskom priestore.³

Nové členské krajiny, ktoré sa integrujú do EÚ po roku 2004 však celkovo znižujú legitimitu európskeho parlamentu a Európskej komisie svojou nízkou účasťou na voľbách, ktorá však často je iba legitímnym spôsobom „trestania“ národných vlád občanmi za ich politiku. Klasickým paradoxom v Slovenskej republike je vysoká dôveryhodnosť Európskeho parlamentu a Európskej komisie medzi občanmi na jednej strane a nízka účasť na voľbách do Európskeho parlamentu na strane druhej.

Výnimkou sú také krajiny ako Belgicko a Luxembursko, kde sa udržiava vysoká účasť (90 percent) vďaka zákonu o povinnej účasti na voľbách. Pokles účasti na európskych voľbách je aj u ostatných krajín tzv.15-čky (zo 60 percent na 40 percent). Skutočne hrozivý skok smerom dolu nastal až v roku 1999 a 2004 kedy sa účasť dostala pod 50%. To nesporne súvisí s rozšírením EÚ o tzv.postsocialistické krajiny, ktoré priniesli nezvyčajný „fenomén“ nízkej účasti na voľbách na úrovni 15-35 percent .

¹ Prof. M. Haller a prof. H. Strasser v príspevku o voľbách do EP 2009 Die EU in der Legitimitätskrise pre SOZIOLOGIE HEUTE tvrdia, že európska integrácia vyhovuje elitám a nie občanom (Soziologie Heute 6). Pozri <http://www.sepeu.sk> (10.10.2009).

² Na tomto najväčšom stretnutí európskych sociológov v Lisabone (2. - 5. 2009) bolo cítiť rukopis Claire Wallace - prezidentky ESA zvolenej do tejto funkcie v Glasgowe. Prejavilo sa to v premyslenej koncepcii plenárnych zasadnutí: *North, South, West, East: Europe seen from within, World Wide View over Europe*. Súčasne sa uskutočnilo niekoľko semiplenárnych zasadnutí na európske témy: *Identity a kultúra, Sekularizácia, hodnoty a náboženstvo v Európe, Gender, občianstvo, rovnosť, Štát, politika a globálna ekonómia, Práca, flexibilita, riziko flexibility –zmeny na trhu práce, Trendy a diskusie o teórii, Štát blahobytu, sociálna politika a regulácia ohrození, Ako poznávame Európu? Teória a metodológia pre komparatívne štúdie, Európska únia – pionier pre vznik európskej spoločnosti?*

³Pozri: <http://www.esa9thconference.com>.

Dovtedy to bola predovšetkým UK, ktorá už od začiatku v roku 1979 osciluje okolo 35 percent účasti a patrilo jej celé obdobie až do roku 1999 posledné miesto. Túto pozíciu „čudných občanov EÚ“ prevzala Slovenská republika už v prvých svojich voľbách do EP v roku 2004. (Pozri tabuľka 1)

Zdá sa však, že problematika „legitimity“ inštitúcií EÚ vyplývajúcej z nízkej účasti občanov na voľbách už nie je pre európske politické strany kľúčovou a znepokojujúcou. Výsledok v roku 2009 (43 percent) v porovnaní z rokom 2004 (45 percent) sa interpretuje ako signál istej stabilizácie zostupného trendu. Je predpoklad, že ďalšie voľby v roku 2014 tento trend potvrdia.

Tabuľka 1: Účast' občanov členských krajín EÚ na voľbách do EP od roku 1979 do roku 2009

		1979	1981	1984	1987	1989	1994	1995	1996	1999	2004	2007	2009
	BE	91.36		92.09		90.73	90.66			91.05	90.81		90.39
	DK	47.82		52.38		46.17	52.92			50.46	47.89		59.54
	DE	65.73		56.76		62.28	60.02			45.19	43		43.3
	IE	63.61		47.56		68.28	43.98			50.21	58.58		58.64
	FR	60.71		56.72		48.8	52.71			46.76	42.76		40.63
	IT	85.65		82.47		81.07	73.6			69.76	71.72		65.05
	LU	88.91		88.79		87.39	88.55			87.27	91.35		90.75
	NL	58.12		50.88		47.48	35.69			30.02	39.26		36.75
	UK	32.35		32.57		36.37	36.43			24	38.52		34.7
	EL		81.48	80.59		80.03	73.18			70.25	63.22		52.61
	ES				68.52	54.71	59.14			63.05	45.14		44.9
	PT				72.42	51.1	35.54			39.93	38.6		36.78
	SE							41.63		38.84	37.85		45.53
	AT								67.73	49.4	42.43		45.97
	FI								57.6	30.14	39.43		40.3

	CZ										28.3		28.2
	EE										26.83		43.9
	CY										72.5		59.4
	LT										48.38		20.98
	LV										41.34		53.7
	HU										38.5		36.31
	MT										82.39		78.79
	PL										20.87		24.53
	SI										28.35		28.33
	SK										16.97		19.64
	BG											29.22	38.99
	RO											29.47	27.67
	EÚ spolu	61.9		58.98		58.41	56.67				49.51	45.47	43

Zdroj: TNS opinion v spolupráci s EP. 2009 - EU27 - 25 členských štátov + Bulharsko a Rumunsko v roku 2007.

Komentár portálu EUROACTIV to uvádza doslovne: Nízka účasť neznamená menej legitimity.⁴ Je to klasická reakcia politikov a odborníkov na situáciu, ktorá je nejednoznačná a prinášajú interpretácie, ktoré možno v sociologickej terminológii podľa nášho názoru pokladať skôr za hypotézy zasluhujúce si verifikáciu empirickým výskumom ako relevantné a pravdivé tvrdenia.

Pri zhodnotení dostupnej odbornej literatúry⁵ venujúcej sa problematike volebného správania občanov EÚ a osobitne Slovenska sme mohli konštatovať, že európske voľby zatiaľ

⁴ © EUROACTIV Európske voľby 2009. Komentár. 2003-2009 I-Europa, s.r.o.

⁵ Štefančík, R. (2007): *Ekonomická analýza volebného správania*. In: Slovenská politologická revue, ročník 2007, číslo 1/2, s. 71-88.; Zemko, M. (1994): *Politické strany a volebný systém na Slovensku v retrospektíve troch volieb do SNR a NR SR*. In: Szomolányi, S.; Mesežnikov, G. (eds.): *Slovensko – voľby 1994*. Bratislava: SZPV & Nadácia Friedricha Eberta, s. 45 – 58.; Ružarovský, J. (2008): *Komparácia dôsledkov pomerného a väčšinového volebného systému v podmienkach Slovenskej republiky. Charakteristika modelovej simulácie dôsledkov aplikácie relatívneho väčšinového volebného systému*. In: Slovenská politologická revue, číslo 1, ročník VIII., s. 63-83.; Bútorová, Z.; Gyárfášová, O. (2006): *Slovensko a voliči pred voľbami: pohľad za oponou*

neboli spracované systematickejšie ako to v prípade volieb do zastupiteľstiev samosprávnych krajov urobila L. Benkovičová na stránkach tohto časopisu.

Rovnako problematika prvovoličov sa v diskurse objavuje iba vtedy ak si pripomíname volebný rok 1998⁶ alebo vtedy ak sa celý masív nových voličov posúva od prelomového roka 1989. V. Krivý vo svojej prezentácii analýzy výsledkov ISSP z roku 2008 to konštatuje nasledovne: „ V najbližších voľbách v roku 2009 budú medzi oprávnenými voličmi prvýkrát ľudia narodení v roku 1989 a neskôr. Dodáva to voľbám symbolické poslanstvo a môže to viesť i k otázkam alebo očakávaniam, že táto generácia prinesie výraznú zmenu. Obvyklý záujem o skupinu prvovoličov to prinajmenšom ozvlášťuje“.⁷

Obdobne náš príspevok si nekladie cieľ systematicky analyzovať európske parlamentné voľby z politologického hľadiska. Prináša iba niekoľko relevantných informácií zo sociologického výskumu prvovoličov-študentov o ich volebnom správaní a konfrontuje ich s výsledkami projektu SEP s podporou EP pri príprave tejto cieľovej skupiny na voľby do európskeho parlamentu v roku 2009.

VOLEBNÉ SPRÁVANIE MLADÝCH OBČANOV V ROKU 2004

Výsledky sociologického výskumu *Mládež a európska identita v roku 2002* naznačovali⁸, že volebné správanie mladých ľudí bude mať isté osobitosti. Pozoruhodnou informáciou

volebných preferencií. In: Domino fórum 31. 5. 2006.; Gyarfášová, O. (2001): *Kto osloví mladých voličov?* In: Mosty. 22, máj.; Horváth, P. (2007): *Politický systém SR.* Trnava: UCM a iné.

⁶ Macháček, L. (2002): *Kapitoly zo sociológie mládeže.* Trnava: UCM.

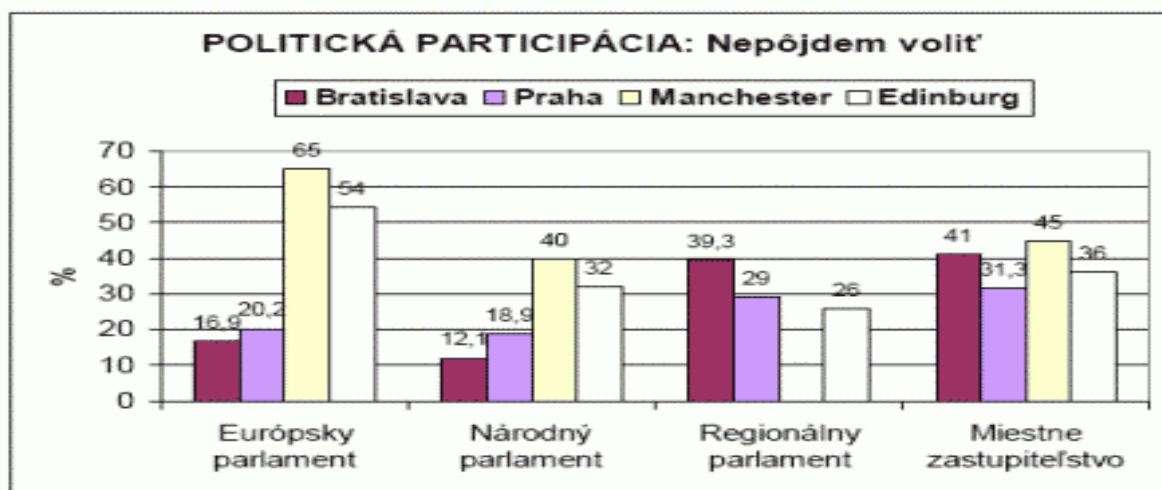
⁷ Krivý, V. (2009): *Voľby významné a menej významné.* Bratislava: Sociologický ústav SAV, (interný materiál), 17. marca 2009.

⁸ Výskum "The Orientations of Young Men and Women to Citizenship and European Identity" podporila Európska komisia. Kvantitatívny výskum sa realizoval v roku 2002 a kvalitatívny v roku 2003. Mnohostranné preskúmanie európskej identity a občianstva medzi mladými mužmi a ženami v strategicky vybraných národov, alebo štátov a regiónov, s kontrastnou históriou kultúrneho nasmerovania pre alebo proti Európskej identite a účasťou na budovaní národne a etnicky založeného občianstva: Viedeň a oblasť Bregenz Vorarlberg; Rakúsko; Madrid a Bilbao; Španielsko; Chemnitz a Bielefeld; Nemecko; Bratislava a Praha; Slovenská republika a Česká republika; Edinburgh, Škótsko a Manchester, Anglicko; Veľká Británia. Keďže celková vzorka participantov projektu, ktorým bol administrovaný kvantitatívny dotazník, sa skladala z dvoch skupín - náhodný reprezentatívny výber (cca 4000 participantov) a "elita" (VŠ študenti odborov s perspektívnou EU kariérou - jazyky, medzinárodný obchod a pod. - cca 1000 participantov) boli prirodzene participantmi pre interview vyberaní z oboch týchto podskupín. Vzorka v CR a SR: Praha N = 396 a Bratislava = 397 mladých ľudí vo veku od 18 do 24. Kontrolná skupina v CR a SR: Praha N = 89 a Bratislava N = 98 mladých ľudí vo veku od 18 do 24. Podrobnosti nájdete <http://www.sociology.ed.ac.uk/youth> a <http://www.vyskummladeze.sk>.

získanou výskumom bolo uznanie rovnocennosti národných parlamentných volieb a volieb do európskeho parlamentu v oboch súboroch respondentov.

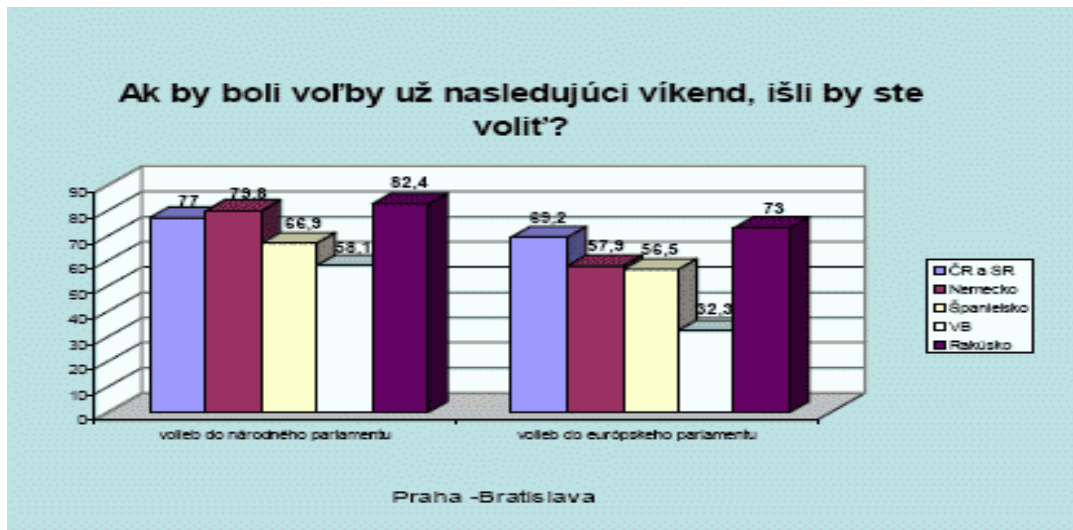
Očakávaná neúčasť mladých ľudí v hlavných mestách nových členských krajín – v Prahe i Bratislave na voľbách do európskeho parlamentu v roku 2002 bola aj v porovnaní s niektorými európskymi krajinami relatívne nízka. Predovšetkým pozoruhodné to bolo v konfrontácii s UK, ktorú vo výskume zastupovali mladí ľudia z Edinburgu (Škótsko) a Manchesteru (Anglicko). Ich ignorancia volieb do EP na úrovni 54-65 percent bola plne v súlade s očakávaniami a tradíciou volebnej účasti v predchádzajúcom období od roku 1979 do roku 1999, ktorá dosahovala stabilne približne 35 percent.

Graf 1: Politická participácia

Celková pripravenosť mladých ľudí z hlavných miest zúčastniť sa na voľbách do EP v roku 2004 bola porovnateľná s Nemeckom, Španielskom a dokonca sa približovala k Rakúsku, kde dosahovala očakávaná účasť na voľbách ešte vyššie hodnoty.

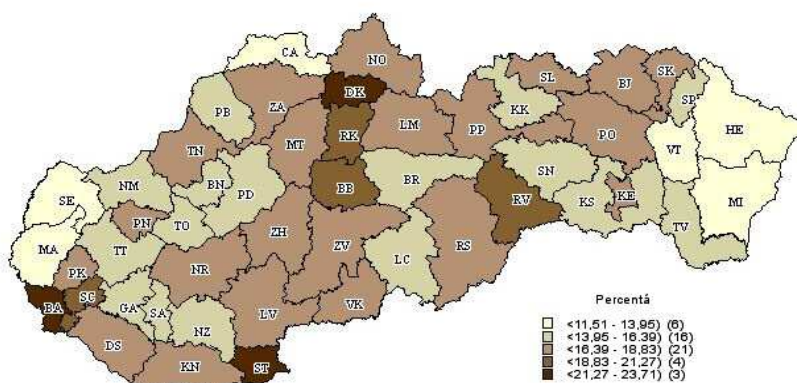
Graf 2

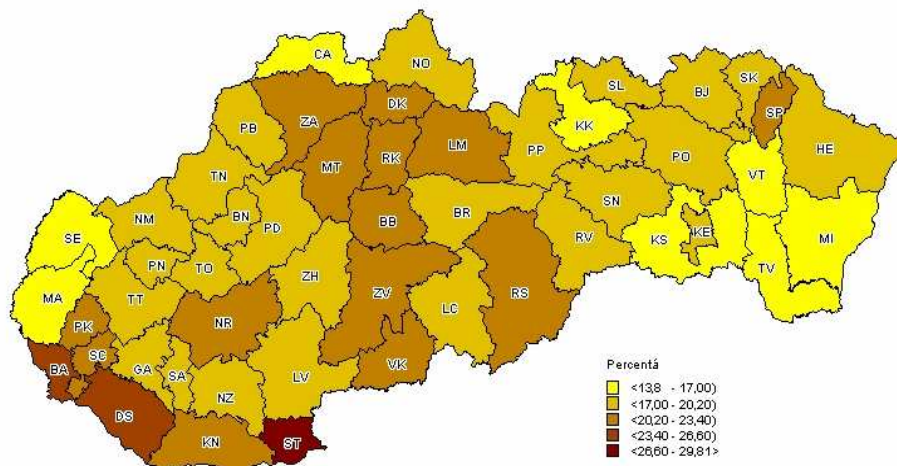
Čo sa stalo v rokoch 2002-2004, že skutočná účasť občanov Slovenska na voľbách do Európskeho parlamentu bola podstatne iná, ako sa očakávalo?

Potvrdilo sa, že občania Slovenska – predovšetkým z menších miest a obcí (pozri grafy 3 a 4 ŠÚ SR) - sa v zápase s vlastným štátom, vlastnými politickými stranami, vlastnými privatizérmi po roku 1993 učili správať ako občania. Po prvý raz zistili, že aj neúčasť na voľbách je niekedy účinná forma ako prejaviť občiansku zodpovednosť, ako ukázať svoju politickú vôľu a názor.

Graf 3: Rok 2004- účasť na voľbách do EP podľa okresov (ŠÚ SR 2009)

Graf 4: ROK 2009- účasť na voľbách do EP podľa okresov

Zdroj: Štatistický úrad Slovenskej republiky. Poznámka autora: výsledky volebného zisťovania nesledujú hľadisko veku voličov.

V našej analytickej správe pre výskumný tím EYI (Európska identita a mládež), ktorá je súčasťou publikácie s jeho výsledkami pre širšiu verejnosť aj v slovenskom jazyku, sme zdôraznili nasledovné skutočnosti osobitostí volebného správania občanov Slovenska, z ktorých mnohé platia aj pre interpretáciu výsledkov volieb do EP v roku 2009.

Prečo 80 percent občanov Slovenskej republiky s volebným právom, z nich veľa mladých ľudí, zostalo doma?:

1. Volebný zákon im to neprikazuje, ako je to ešte dnes v niektorých členských krajinách EÚ. Občania vedia, že ich “za voľbu nohami“ nečakajú tvrdé tresty ako pred rokom 1989 ani peňažné tresty, ako je to v súčasnosti v niektorých krajinách EÚ.
2. Zákon o voľbách do EP absolutne netradične v doterajšej histórii určil na voľby jediný deň (napr. v Českej republike piatok a sobota). Mnohí občania v nedeľu išli do volebnej miestnosti priamo z kostola. Táto skutočnosť sa ukázala ako kalkulovaná výhoda pre ten druh politickej strany, ktorá čerpá volebný potenciál zo špecifického okruhu občanov. **KDH získala 15 percent hlasov a 3 mandáty.**
3. Inej politickej strane pomohlo to, že ich kandidátom na poslanca do Európskeho parlamentu sa stal symbol úspechu Slovenska na hokejových majstrovstvách sveta Peter Šťastný, hokejový manažér. Získal európsky poslanecký mandát s najvyšším počtom preferenčných hlasov. **SDKÚ získala 15 percent hlasov a 3 mandáty.**

Neúčast' slovenských občanov na voľbách do EP v roku 2004 treba pozorne „čítať“. Bolo to ich varovanie domácej politickej scény. Bol to ich verejný protest proti nízkej politickej kultúre, proti haštereniu predstaviteľov vládnych politických strán, proti politickej nestabilite v krajine. Efektívnu neúčast', ktorú Európa neprehliadla, treba interpretovať (prečítať) ako hlasnú facku slovenských občanov vtedajšej vláde a straníckej politike vôbec.

Je zaujímavé, ako uvádza Peter Horváth⁹, že v týchto voľbách nezabrali tradičné prvky mobilizujúcich kampaní takých mimovládnych organizácií, ako napr. Centrum pre európsku politiku a pod., hoci napr. voľby v rokoch 1998 a 2002 boli aj vďaka nim sprevádzané pomerne vysokou účasťou voličov.

Aktuálne výskumy v tom istom období¹⁰ potvrdzovali túto črtu volebného správania mladých ľudí – neochotu zúčastniť sa a nerozhodnosť, komu dajú svoj hlas. Táto nerozhodnosť však v konečnom dôsledku tiež často končí neúčast'ou na voľbách. Podľa O. Gyárfášovej ak v celej populácii na prelome rokov 2000/2001 môžeme hovoriť o 65 - 70 percent rozhodnutých potenciálnych voličoch, tak medzi mladými voličmi je to iba zhruba 50 percent.

Zora Bútorová a Oľga Gyárfášová vo svojom príspevku reflektujúcom volebné preferencie občanov v roku 2006 vytvorili akúsi štruktúrnú typológiu umožňujúcu rozlíšiť v celkovom trende nižšej účasti občanov zrozumiteľné interpretačné línie-schémy. Podľa ich zistení respondenti¹¹ vo výskume, (IVO 2006) uvádzajú ako dôvody svojej neúčasti na voľbách najčastejšie tieto **tri skupiny argumentov**:

1. strata dôvery v politické strany a politikov, ktorí hľadajú len na vlastné záujmy

(„nie je koho voliť, nikomu sa nedá dôverovať“ „nemám dôveru ani k jednej strane“, „všetci len sľubujú“, „lebo len klamú“, „neférovou cestou sa snažia dostať k moci tí istí“)

2. pocit bezmocnosti, zbytočnosti a márnosti

(„aj tak sa nič nezmení“; „aj tak to bude zbytočné“; „aj tak môj hlas nič neznamená“)

⁹ Horváth, P. (2007): *Politický systém SR*. Trnava: UCM, s. 110.

¹⁰ Gyárfášová, O. (2001): *Kto osloví mladých voličov?* In: *Mosty*. 22, máj 2001.

¹¹ Bútorová, Z.; Gyárfášová, O. (2006): *Slovensko a voliči pred voľbami: pohľad za oponou volebných preferencií*. In: *Domino fórum* 31. 5. 2006.

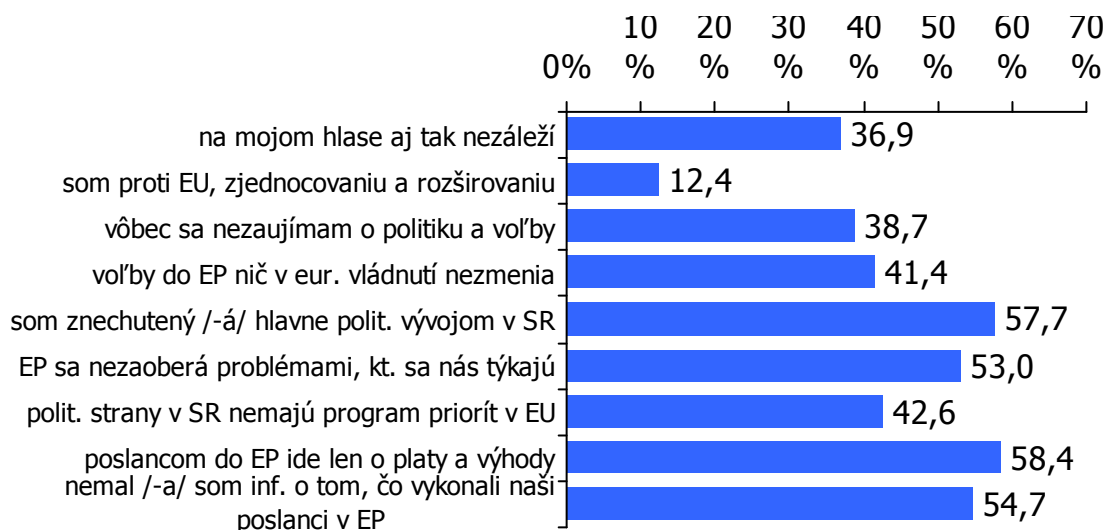
3. *pocit dezorientácie a kognitívnej bezradnosti, absencia presvedčivej alternatívy*

(„nie som rozhodnutá preto, lebo každá politická strana tvrdí niečo iné“; „znepokojuje ma, keď počúvam, že pred voľbami sa všeličo nasľubuje a potom sa nič nesplní“, „taký chaos som ešte nezažil, aký je teraz v politike).

Dôvody potenciálnych nevoličov, ktorých sa v tomto prieskume objavilo približne 22 percent, sú podľa autoriek teda zmesou frustrácie a rezignácie prameniacej z kognitívnej dezorientácie a odcudzenia od politiky. Tento fenomén je faktorom, ktorý sa čoraz viac objavuje vo všetkých typoch súčasných volieb, aj keď neobjasňuje všetky faktory neúčasti.

Platí to aj v prípade volieb do EP v roku 2009. Znechutenie politickým vývojom na Slovensku sa v tomto prípade u prvovoličov-študentov spája s morálnym odsúdením kandidátov na europoslancov nakoľko sa podľa našich respondentov orientujú iba na osobné výhody a vysoké odmeny .

Graf 5: Dôvod neúčasti na voľbách do EP (odpovedalo študenti, ktorí sa nezúčastnili volieb)

Aj keď nízka účasť na voľbách bola v roku 2004 znepokojujúca výsledky volieb do EP boli relatívne reprezentatívne. Koho Slovensko poslalo do EP? Medzi 14 poslancami nebol člen Komunistickej strany Slovenska ani člen Slovenskej národnej strany. Zo 14 poslancov bolo 5 žien a 2 poslanci zastupovali maďarskú národnostnú menšinu. Ak si pozrieme účasť voličov

v okrese Štúrovo a Dunajská Streda (grafy 3 a 4) neprehliadneme mobilizačný potenciál politických strán v týchto regiónoch.

Zostáva však pravdou, že mandát všetkých poslancov bol „slabý“. Súhrnné výsledky hlasovania spracované Štatistickým úradom SR (Výsledky 2004) nás informovali, že počet osôb zapísaných do zoznamu voličov bol 4 210 463. Počet voličov, ktorým boli vydané obálky dosiahol 714 508. Počet odovzdaných obálok 713 308. Počet platných hlasov spolu 701 595 . Účasť voličov vo voľbách dosiahol 16,96 percent

VOEBY DO EURÓPSKEHO PARLAMENTU 2009: NÁRODNÉ A EURÓPSKE KONTEXTY

Podľa oficiálnych výsledkov štatistického úradu (Výsledky 2009) sa z celkového počtu 4.345.773 oprávnených voličov uznalo 826.782 platných hlasov, čo predstavuje 19,6%. SR sa tak znovu zaradila s najnižšou účasťou na poslednom mieste spomedzi 27 členských krajín EÚ. Táto skutočnosť má niekoľko osobitostí:

- Najvyššia volebná neúčasť zaznamenalo Slovensko (80,4 percent) a Litva (79 percent). Pozornosti politických komentátorov unikalo, že rozdiel medzi Slovenskom a Litvou je minimálny. Prvenstvo Slovenska ako členskej krajiny EU s najnižšou účasťou voličov na volebnom akte vyplýva zo stability tejto úrovne účasti. Litva v roku 2004 dosahovala až 43% volebnú účasť. Je to teda „zaslúžené“ prvenstvo pre Slovensko.
- Slovensko sa v roku 2009 zaradilo do malej skupinky krajín (BG, PL, LV, EE), ktoré prekonal celkový trend znižovania účasti na voľbách do EP (z 49,5 percent v roku 2004 na 45,5 percent v roku 2009) a zaznamenalo rast volebnej účasti v porovnaní s rokom 2004. Treba uviesť, že ide o najnižší prírastok hlasov spomedzi uvedených krajín, t. j. ide iba o 2,7 % (16,9 percent na 19,6 percent).

Experti pri celkovom hodnotení mobilizácie voličov k účasti na voľbách do EP konštatovali, že relevantným prvkom odlišujúcim predvolebnú kampaň na Slovensku v roku 2009 od roku 2004 boli v podstate iba projekty zamerané na študujúcu mládež finančne podporované

samotným Európskym parlamentom a Európskou komisiou.¹² V ostatnom sa voľby do EP nápadne podobali na voľby v roku 2004 – pre občiansku verejnosť boli nezaujímavé a to aj v porovnaní s voľbami prezidenta SR v roku 2009.

Jedným z týchto projektov bol projekt KP FF UCM v Trnave SEP, ktorý v priebehu 6 mesiacov intenzívne rozvíjal aktivity zamerané na rast vedomostí študentov o EU a EP a mobilizoval ich a ich prostredníctvom aj ich rodičov k účasti vo voľbách do EP.

Zlepšený výsledok o 2,7 percent možno pripísať predovšetkým na konto účasti študujúcej mládeže –prvovoličov. Podľa výskumu uskutočneného v priebehu 10 dní po skončení volieb (8. 6. 2009) sa podľa vyjadrenia respondentov zúčastnilo volieb do EP 33 percent zo základného súboru 170.000 študentov-oprávnených voličov, ktorí odovzdali približne 54.740 platných hlasov. Konštatujeme cca 1,6 krát vyššiu volebnú účasť v porovnaní s celkovou populáciou oprávnených voličov zapísaných do volebných zoznamov.

Prvovoliči-študenti vo veku od 18 do 23 rokov tvorili z celkového počtu oprávnených voličov 3,91 percent a reprezentujú 6,41 percent z odovzdaných hlasov do EP. Ako to potvrdili aj prieskumy Eurobarometru uskutočnené niekoľko dní po termíne volieb najvyššiu účasť vo voľbách vykázala jediná špecifická skupina občanov: študujúci na vysokých školách vo veku 20-24 rokov.

Intenzívna informačná kampaň priniesla svoje výsledky vo volebnom správaní cieľovej skupiny. Ako to zisťujeme z výsledkov spomínaného prvého povolebného Eurobarometra¹³ nezostala bez povšimnutia slovenskej verejnosti ako celku: najviac ľudí si na kampaň pred voľbami do EP spomína na Malte (89 percent), vo Švédsku (86 percent) a na Slovensku (82 percent).

VOLEBNÉ VÝSLEDKY Z HEADISKA POLITICKEJ ORIENTÁCIE ŠTUDUJÚCEJ MLÁDEŽE

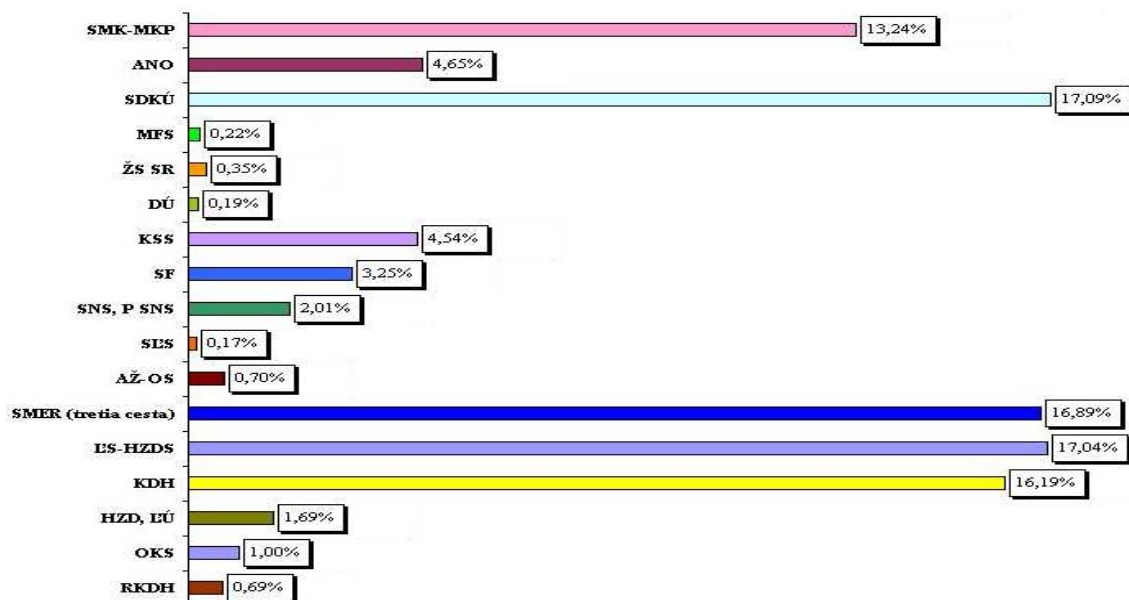
Výsledky volieb do EP v oboch prípadoch, v roku 2004 (Graf 6) a v roku 2009(Graf 7), reflektujú celkovú pozíciu politických strán v preferenciách občianskej verejnosti.

¹² Napr. Eurovlak (IUVENTA), "Aj Ty si Európsky parlament."(IK EP v Bratislave), „Mladý Európan“ (Zastúpenie EK v Bratislave).

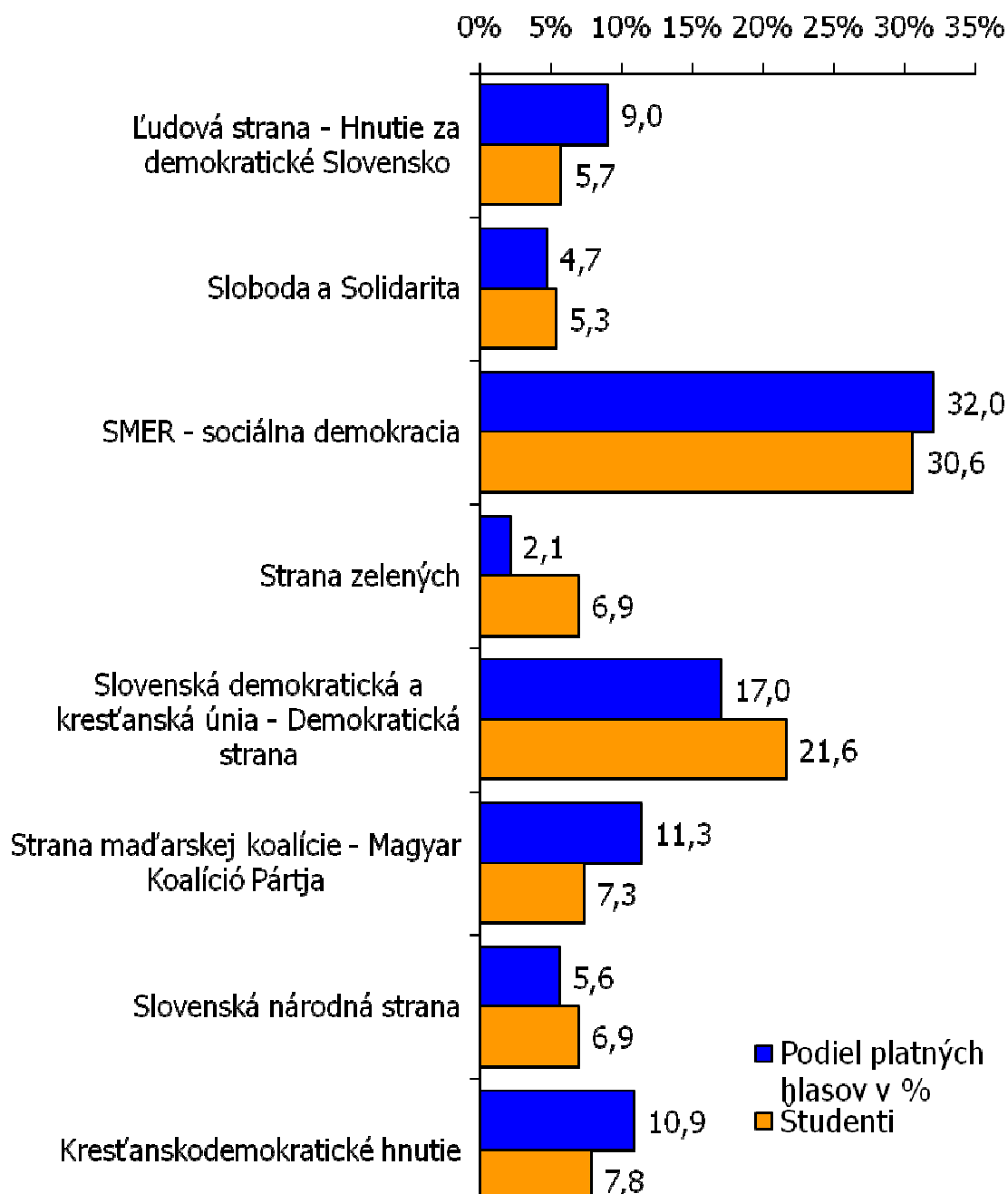
¹³ 2009 POST ELECTION SURVEY (Brussels, July 24th 2009) European Parliament Eurobarometer (Standard EB 71.3) - Spring 2009. Analysis summary, Population: EU 18+ (in Austria 16+), Coverage: EU 27 (26 830 European citizens), Fieldwork: 12 June - 6 July 2009,TNS opinion*Public Opinion Unit*:Jacques Nancy, Nives Zun, Elise Defourny, Jonas Trifot.

Jednoduchá komparatívna analýza oficiálnych volebných výsledkov a preferencií politických strán študentov v roku 2009 ukazuje, že mladí ľudia vo veku 18-23 rokov v porovnaní s populáciou voličov ako celku preferovali viac *Stranu zelených* a stranu *Sloboda a solidarita*. Ich hlasy by tieto strany posunuli za hranicu 5 percent. Tým aj by im umožnili získať aspoň jeden mandát europoslanca.

Graf 6: Podiel hlasov pre politické strany v roku 2004

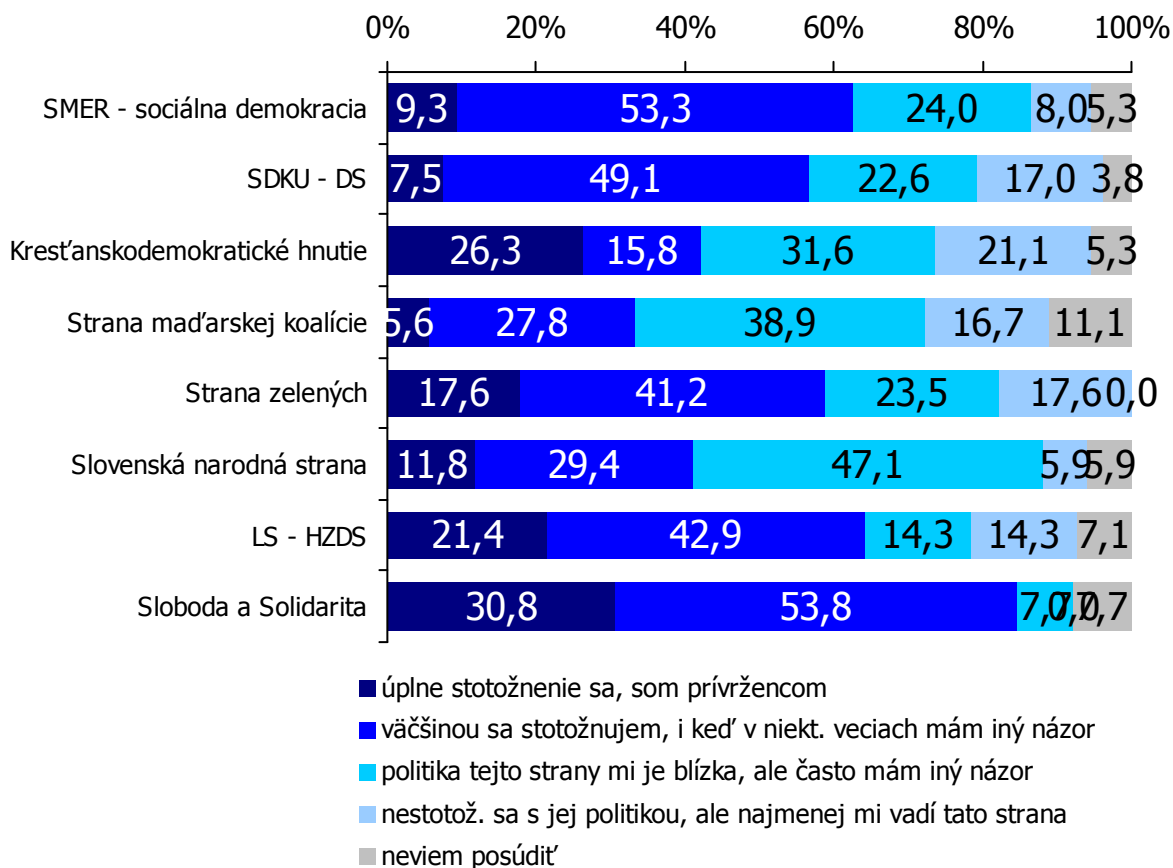
Graf 7: Podiel platných hlasov pre jednotlivé politické strany vo voľbách do EP roku 2009 a volebné hlasy študentov-prvovoličov

Spomedzi parlamentných politických strán je mladým ľuďom sympatickejšia pravicová strana (SDKU-DS) a čiastočne aj nacionálne orientovaná strana (SNS). Pritom klasické pravicovo-stredové (HZDS) a konzervatívno-kresťanské strany (KDH) nezískali tak výrazné sympatie študentov ako medzi ostatnými voličmi. Pozícia rozhodujúcej vládnej strany Smer so sociálno-demokratickou orientáciou je v oboch prípadoch – medzi prvovoličmi a voličmi - vo vzácnej zhode volebných preferencií a dosahuje 30 percent.

Každá politická strana, ktorá získala hlasy študentov-prvovoličov sa špecifickým spôsobom odlišuje od iných politických strán mierou ich identifikácie s jej programom a politikou. Predovšetkým upúta našu pozornosť nová strana *Sloboda a solidarita*. Vyznačuje sa najvyššou mierou identifikácie prvovoličov (30,8 percent prívržencov a 53,8 percent silne identifikovaných). Ako nová strana neskompromitovaná reálnou politikou je atraktívnou pre mladých ľudí s vysokými ideálmi a požiadavkami principiálnosti v dodržiavaní programových cieľov a morálnych zásad v politike.

Graf 8: Postoj k volenej politickej strane vo voľbách do EP u prvovoličov (6.6.2009)

Druhú skupinu vytvárajú dve tradičné parlamentné politické strany KDĽ (26,3 percent) a HZDS-LS (21,4 percent), ktoré majú relatívne veľké skupiny jednoznačných stúpenčov. Pritom však HZDS-LS k tomu získava ešte veľmi početné zoskupenie identifikovaných prívržencov s občasnými výhradami. Treba pripomenúť, že tieto dve strany majú medzi študujúcou mládežou menšie zastúpenie sympatizantov ako v celkovej populácii.

Osobitnú pozornosť vzbudzuje podobné rozloženie voličov SMERU a SDKU-DS na škále identifikácie s volenou stranou. Je tu zreteľné, že strany nemajú medzi študentmi veľa prívržencov bez výhrad, ale majú skôr a predovšetkým stúpenčov s kritickým odstupom a konštruktívnym potenciálom či už sa jedná o občasné alebo časté nesúhlasné postoje s konkrétnou politikou týchto strán.

PREDNOSTNÉ HLASY¹⁴ VOLIČOV A PRVOVOLÍČI

Vo výskume sme venovali aj pozornosť jedinej zvláštnosti týchto volieb, ktorá poskytla prvovoličom istú možnosť zahrať sa na „občana suveréna“ a prejaviť tak nesúhlas s vedeniami a „bosmi“ politických strán, ktorí určovali poradie kandidátov na volebných listinách. Pri celkovom počte miest pre Slovensko v Európskom parlamente bolo umiestnenie na prvom a druhom mieste volebnej listiny skutočnou zárukou zvoliteľnosti. Tzv. krúžkovanie alebo preferenčné hlasy¹⁵ umožňovali aj tým kandidátom na europoslance, ktorí sa umiestnili na iných miestach kandidátky dať svojej individuálnej predvolebnej kampani zmysel.

Tým skôr, že už v roku 2004 sa preukázalo, že najmä pri relatívne nízkej celkovej účasti voličov sa mobilizácia niekoľko tisíc voličov pre individuálneho kandidáta môže a aj sa prejavila v posune na tzv. zvoliteľné miesto (SMK – A. Duka-Zolyomi sa približne 6 tisícmi prednostnými hlasmi posunul z tretieho na druhé miesto a stal sa poslancom namiesto J.Berényiho) alebo v získaní vysokého počtu preferenčných hlasov, čo posúvalo zvoleného

¹⁴ Tento termín sa používa pri spracovaní výsledkov volieb do európskeho parlamentu v rokoch 2004 a 2005. (Výsledky ...2009).

¹⁵ V zákone FZ č. 47/1990 Zb (február 1990) sa hovorí o možnosti tzv. preferenčného hlasovania. „Na vybranej kandidátnej listine bolo možné zakrúžkovať mená maximálne štyroch kandidátov. Ak aspoň desatina z celkového počtu voličov, ktorí vo volebnom kraji platne hlasovali za príslušnú stranu, využila právo preferenčného hlasu, mandát mal najskôr získať taký kandidát, ktorý získal nadpolovičnú väčšinu hlasov voličov politickej strany, ktorí využili právo prednostného hlasu. Neskôr sa ukázalo, že preferenčné hlasovanie síce bolo voličmi často uplatnené, ale príliš vysoké kvórum na preferenčné hlasovanie viedlo k tomu, že jeho vplyv na zostavu zvolených poslancov bol zanedbateľný.“(Vol'by ..2008, s.115)

poslanca EP v imaginárnom rebríčku občianskej legitimacy a dôveryhodnosti v porovnaní s inými europoslancami.¹⁶

Vo voľbách do EP v roku 2009 sa podarilo občanom – priaznivcom jednotlivých politických strán zamiešať kartami rozdávaných ich politickými grémiami v podobe umiestnenia kandidátov na volebných listinách ešte výraznejšie.

V prípade SDKU- DS sa potvrdilo, že kompetentnosť navrhovaného kandidáta č.1. (1 -1) Eduarda Kukana ocenilo 80 244 voličov a získal v prospech tejto strany 57,14 percent hlasov. Druhý kandidát (2- 2) Peter Šťastný obhájil svoje umiestnenie na druhom mieste celkovým počtom 41 847 hlasov, čo predstavovalo iba 29,80 percent hlasov. Pôvodne sa však usiloval o prvé miesto na kandidátke SDKU-DS, ale vyhol sa tak vďaka prezieravosti vedenia strany nepríjemnému posunu z výslednia priazne voličov strany.

SMK má jednoznačne najlepší súlad medzi nomináciou a výsledkami volieb. Prvá kandidátka (1- 1) Edit Bauer počtom hlasov 39 721 (42,36 percent) a druhý nominant (2- 2) Alajos Mészáros počtom hlasov 20 652 (22,02 percent) svoje pozície obhájili a to s primeraným odstupom.

Výskum študentov-prvovoličov ešte v januári 2009 signalizoval mimoriadnu popularitu (1- 3) Moniky Flašíkovej – Beňovej, ktorá sa 107 097 hlasmi voličov (40,45 percent) doslova predrala z tretieho miesta na čelo početnej skupiny zvolených europoslancov za stranu SMER-sociálna demokracia. Druhé miesto zaujal nominant č.1 Boris Zala skutočne iba s malým odstupom 102 940 hlasov (38,88 percent). Ostatní kandidáti ako Vladimír Maňka 42 885 hlasov (16,20 percent) , ale najmä (4- 4) Monika Smolková 15 830 hlasov (5,97 percent) a (5-5) Katarína Neveďalová 4378 hlasov (1,65 percent) získali svoje mandáty práve vďaka prvým dvom osobnostiam strany a nominácii na kandidátskej listine.

Najmenej správny odhad popularity svojich nominantov medzi priaznivcami vlastnej strany mali pri zostavaní kandidátskej listiny vedenia SNS a KDH.

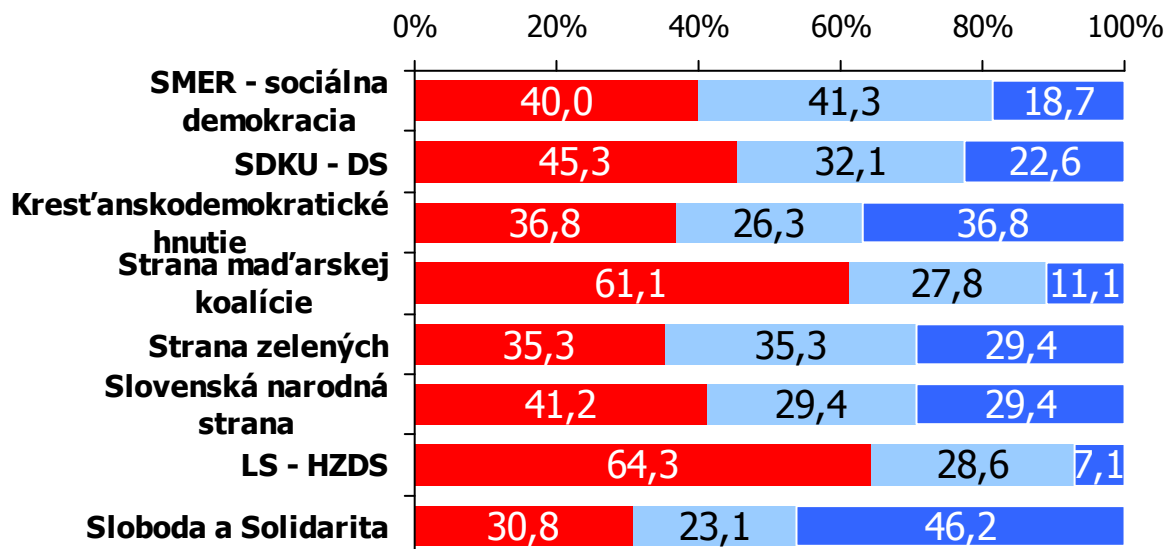
Poslancom EP za SNS sa stal (1-2) Jaroslav Paška celkovým počtom 12 981 hlasov (28,24 percent), čím odsunul lídra kandidátky spoločne aj s (2-7) Rafaelom Rafajom s 10 277 hlasmi (22,36 percent) na tretie nezvoliteľné miesto. Dušan Švantner ako líder kandidátky SNS získal iba 9 292 hlasov (20,21 percent), ktoré však pomohli získať pre stranu prvé poslanecké miesto v EP po neúspechu SNS v roku 2004.

¹⁶ V SDKU-DS kandidát na poslanca P.Šťastný získal neuveriteľných 74 tisíc prednostných hlasov, čo predstavovalo 62% celkového počtu hlasov pre túto politickú stranu. Druhý a tretí kandidát získali iba niekoľko tisíc hlasov.

Najväčšie zemetrasenie spôsobili vo vedení KDH voliči tým, že deklasovali nominanta č.1 (4- 1) Martina Fronca, ktorý sa 15 861 hlasmi (17,64 percent) prepadol na štvrté miesto a uvoľnil túto pozíciu kandidátke na treťom mieste volebnej listiny (1- 3) Anne Záborskej s 43 356 hlasmi (48,22 percent). Tým sa potvrdilo, že pokus odsunúť významného člena vedenia strany „vyššie“ alebo „nabok“, t. j. mimo vnútropolitické pôsobenie voliči prehliadli a primerane odmenili nízkym počtom prednostných hlasov. Naproti tomu aj ďalší úspešný europoslanec (2-4) Miroslav Mikolášik sa 29 764 prednostnými hlasmi prebojoval zo štvrtého na druhé zvoliteľné miesto (33,10 percent). Dokonca neuspel ani druhý nominant vedenia strany europoslanec (3- 2) Ján Hudacký celkovým počtom 17 730 hlasov (19,72 percent).

Tieto výsledky plne korešpondujú s informáciami z výskumu študentov-prvovoličov o tom či využili možnosť prednostného hlasovania (Graf 9). V prípade dvoch strán dominuje odpoveď o nevyužití tejto možnosti: HZDS-LS (64 percent) a SMK(61 percent). Na druhej strane je to práve KDH, ktorej priaznivci jeden, ale častejšie až dva krát odovzdali prednostné hlasy „zakružkovaním“ príslušného kandidáta. Dvojnásobné krúžkovanie je najtypickejšie práve pre dve parlamentné strany: KDH (36,8 percent) a SNS (29,4 percent). Dvojnásobné krúžkovanie sa však dotýka aj dvoch mimoparlamentných strán, z nich najmä strany Sloboda a solidarita (46,2 percent).

Graf 9: Využitie možnosti prednostných hlasov prvovoličmi

■ nie, nevyužil som túto možnosť ■ áno, zakrúžkoval som jedného ■ áno, zakrúžkoval som až dvoch

PROJEKT SEP MEDZI ŠTUDUJÚCOU MLÁDEŽOU: CIELE A FORMY

Na stredných školách v SR študuje v poslednom ročníku 57.300 žiakov a na vysokých školách v SR študuje formou denného štúdia v 1. až 4. ročníku celkom 115.200 študentov. Dostali tak možnosť prvýkrát zúčastniť sa volieb poslancov do Európskeho parlamentu (6.6.2009).

Podpora projektu SEP ako veľká podpora informačnej prípravy budúcich voličov spomedzi študujúcej mládeže EP a MŠ SR bola reakcia na rok 2004, kedy sa Slovensko umiestnilo na poslednom mieste spomedzi členských krajín EÚ z aspektu účasti občanov na voľbách do EP.¹⁷

Cieľom projektu je ako sa to uvádza v jeho stručnej charakteristike publikovanej na www.sepeu.sk hravou a interaktívnou formou objasňovať:

- postavenie a poslanie Európskeho parlamentu medzi inštitúciami EÚ,

¹⁷ Výsledky medzinárodného výskumu v zrkadle volebného správania sa občanov Slovenskej republiky v rokoch 2002-2004. Ladislav Macháček, Sociologický ústav SAV a CERYs FF UCM v Trnave, s. 41-44 (pozri tiež www.sepeu.sk).

- procesy integrácie Slovenska do EÚ od roku 2004 ako dôležitý faktor premeny demokratického vládnutia na Slovensku,
- poznatky z pôsobenia 14 slovenských poslancov na činnosti EP v rokoch 2004-2009,
- mládežnícku politiku EU a Slovenska (mobilita mládeže, dobrovoľníctvo, vzdelávacie programy, programy na podporu práce s mládežou).

Získanie grantu Európskeho parlamentu na projekt mobilizácie prvovoličov-študentov vo veku 18-23 rokov vo voľbách do EP v roku 2009 umožnilo realizovať aj dva sociologické výskumy cieľových skupín v rozmedzí 6 mesiacov. Osobitná pozornosť sociologického výskumu študentov sa venovala problematike volieb do Európskeho parlamentu.

Cieľom prvého výskumu KP FF UCM v Trnave bolo zistiť¹⁸, ako sa mladí ľudia-prvovoliči orientujú v termínoch volieb plánovaných na rok 2009 a 2010 na Slovensku a aké sú ich zámery ohľadne účasti na prezidentských voľbách, voľbách do EP, regionálneho zastupiteľstva (2009) a Národnej rady SR (2010).

Výsledky výskumu¹⁹ umožnili konštatovať, že projekt práce s mládežou-SEP začína v situácii, ktorú charakterizuje nasledovné poznanie orientácie a predpokladaného volebného správania sa skúmaných študentov-prvovoličov do EP:

- 54,2 percent vedelo, že voľby do EP budú v roku 2009
- 50 percent študentov sa domnieva, že výška plátov poslancov EP predstavuje 6 a viac tis.EUR
- 45 percent študentov dôveruje európskym inštitúciám ako sú Európska komisia a Európsky parlament
- 40 percent študentov poznalo meno komisára EK J. Figel'a pre oblasť vzdelávania, kultúry, mládeže a športu, zastupujúceho Slovensko v EÚ
- 32 percent študentov vie, že vo voľbách do EP budeme voliť nie 14, ale iba 13 poslancov.
- 21,3 percent prehlásilo, že sa volieb zúčastnia určite a 13 percent prehlásilo, že sa zúčastnia takmer isto.

¹⁸ Prvý sociologický výskum (966 študentov vo veku od 18 do 23 rokov) uskutočnila Katedra politológie FF UCM v Trnave. Výskum sme realizovali prostredníctvom dotazníkového zisťovania face to face. Zber údajov zabezpečila ASA-Bratislava koncom januára 2009.

¹⁹ V Eurobarometr (EB Standard 71) – jaro 2009 • Populace: EU 15+ Rozsah: EU 27 • 27 218 európskych občanov. Doba práce v terénu: • polovina ledna – polovina února 2000. Tento výskum bol realizovaný aj na Slovensku v tom istom čase ako náš výskum študentov-prvovoličov a umožnil konfrontovať výsledky oboch výskumov.

Konštatovali sme informačný deficit študentov o EP, jeho kompetenciách ako aj o celkovej činnosti slovenských poslancov EP po roku 2004.²⁰

Projekt získal informácie aj o tom aká je úroveň záujmu mladých študentov o politiku, aká je ich politická orientácia na pravo-ľavej škále a o faktoroch, ktoré ovplyvňujú sprostredkovanie politických informácií v študentskom a rodičovskom prostredí.

Záujem o politiku

- 5 percent študentov má veľký a 30 percent značný záujem o politiku.
- 10 percent sa nachádza na ľavej a 15 percent na pravej strane politickej orientácie.
- Znamená to, že 25 percent študentov má politicky vyhranený záujem.
- Študenti (60 percent) prehlasujú, že ich celkový nezaujem o politiku a politická nevyhranenosť je identická s profiláciou ich súčasných životných partnerov alebo priateľov.

S kým diskutujú

- Najčastejšie študenti diskutujú o politike s otcom, rovnako chlapci i dievčatá. O niečo menej diskutujú chlapci i dievčatá aj so svojou matkou.
- Osobitnú podobu majú diskusie o politike medzi rovesníkmi. Chlapci diskutujú so svojimi partnermi vždy a často. Dievčatá diskutujú so svojimi priateľmi či priateľkami skôr príležitostne.
- S učiteľmi o politike diskutujú študenti najmenej, skôr však dievčatá ako chlapci. To zodpovedá situácii feminizácie nášho školstva.

Presvedčovanie partnerov

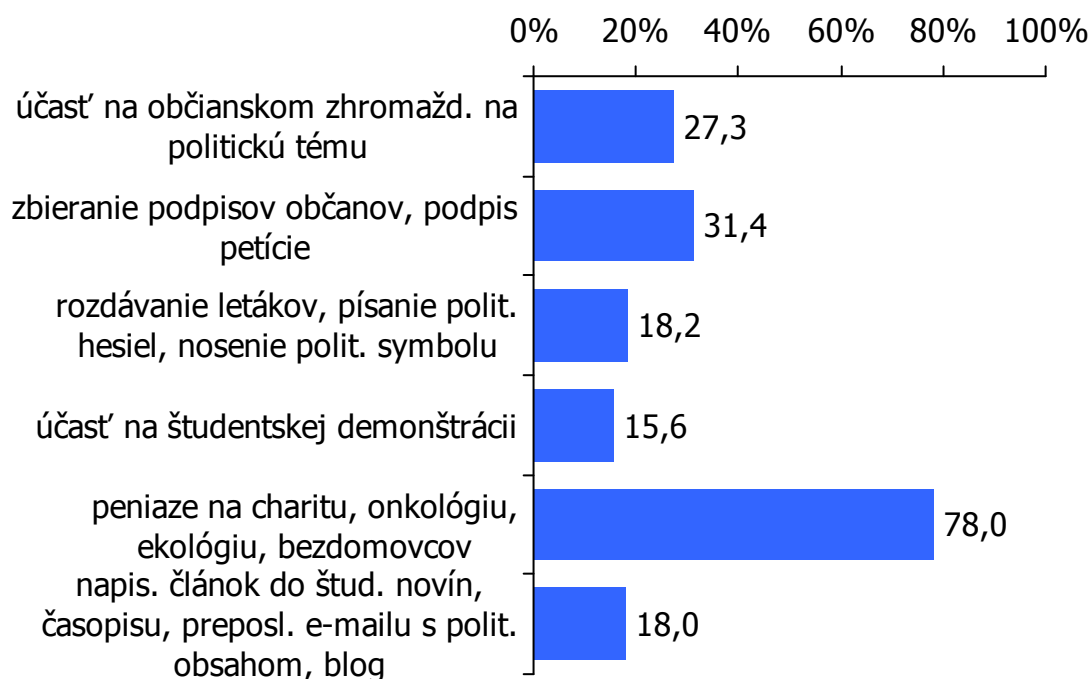
- Až 55 percent študentov patriacich do relatívne malej skupinky s veľkým záujmom o politiku sa *vždy a často* snaží v diskusii prevedčiť svojich partnerov o správnosti svojich názorov,
- Obdobne „agresívne“ postupuje v presvedčovaní svojich partnerov iba 35 percent študentov zo skupiny s menším záujmom o politiku.

²⁰ V rámci predvolebnej kampane sme pripravili „mobilizačnú“ anketu EP a kandidátov na EP (B. Zala) a publikovali sme ju na www.sepeu.sk. Do ankety prispeli títo europoslanci: I. Belohorská, Z. Pleštínska, V. Maňka, E. Bauer, J. Hudacký, M. Mikolášik, P. Štastný, M. Gaľa. Plenárnych podujatí projektu sa osobne zúčastnili E. Bauer, M. Mikolášik a P. Baco.

Politické a občianske aktivity

Tradičné občianske združovacie aktivity mladých ľudí sa prejavujú v rozličných ekologických a humanitárnych, ale najmä záujmových (kultúra a šport) organizáciách. Súčinnosť s politickými stranami je minimálna. Význam nadobúda moderná občianska participácia napr. petície alebo diskusná komunikácia na internete.

Graf 10

Zúčastnili Ste sa nejakých podporných alebo protestných občianskych akcií alebo podujatí?

Pozoruhodným fenoménom medzi študujúcou mládežou je to, že skoro 80 percent darovalo finančné prostriedky v prospech špecializovaných občianskych a charitatívnych hnutí (napr. Greenpeace, Amnesty International, Hodina života). Nasvedčuje to trendu, že občianske aktivity sa profesionalizujú aj v oblasti politického marketingu. Aktivity občianskych hnutí

musia byť mediálne spektakulárne, aby pritiahli ich pozornosť a tak dostatočne ovplyvnili verejnú mienku. Prevažná časť študentov teda presunom finančných prostriedkov do fondov konkrétnych občianskych združení a nadácií vyjadrujú svoje želanie, aby nimi vybrané subjekty občianskej spoločnosti zastupovali a obhajovali záujem cieľových skupín obyvateľstva.

Tak sa vlastne rodí mechanizmus „zastupiteľstva“ individuálnych občanov v občianskej spoločnosti, ktorý má istú analógiu v mechanizme „zastupiteľstva“ v partokratickej politickej spoločnosti, keď dávame vo voľbách do parlamentu alebo zastupiteľstiev svoje hlasy konkrétnym politickým stranám. Tieto potom získavajú na svoju činnosť podľa volebného programu finančné prostriedky zo zákona podľa počtu získaných hlasov.²¹

Hodnotová orientácia a oblasti záujmu o európske témy

Študentov najviac zaujíma kvalita vzdelávania a pracovné príležitosti. Európske témy, ktoré vyplývajú z integrácie Slovenska, ale aj procesy premien vládnutia v EÚ nepatria k prioritným. V ich hodnotovej orientácii sa do popredia dostala výchova detí a mládeže v rodine k poslušnosti a v škole k rešpektovaniu školského poriadku, k slušnosti a dodržiavaniu vzájomnej úcty žiakov a učiteľov.²² Násilie na ulici, v rodine a v škole ohrozuje všetkých. Študenti sa dožadujú rovnosti chudobných a bohatých pred zákonom. Obavy z ohrozenia kultúrnej identity Slovenska v dôsledku európskej integrácie ustupujú do úzadia.

²¹ Podľa volebného zákona z roku 1990 každej politickej strane, ktorá získala viac ako 2 percentá z celkového počtu platných hlasov (odovzdaných v rámci ČR alebo v SR) pri voľbách do SE alebo do SN FZ, zákon určil uhradiť za každý získaný hlas 10 Kčs zo štátneho rozpočtu federácie. (Voľby 2008, s. 116)

²² Macháček, L. (2009): *Aj mládež volá po poriadku*. In: Slovo č. 31-32/2009. L.adislav Macháček analyzuje hodnotovú orientáciu prvovoličov-študentov. ZOOM 2, 2009. On: <http://www.sepeu.sk> (12.10.2009).

VÝSLEDKY VOLIEB DO EP A EFEKTÍVNOSŤ PROJEKTU S PRVOVOLIČMI-ŠTUDENTMI

V druhom sociologickom výskume²³ sme venovali predovšetkým pozornosť tým údajom, ktoré by upresnili efektívnosť penetrácie aktivít projektu do študentského prostredia z hľadiska mobilizácie študentov k volebnej participácii.

Prvým indikátorom efektívnosti bola identifikácia informovanosti o projekte. Zistili sme, že 57 percent respondentov nevedelo nič o tomto podujatí – projekte a 43 percent sa na projekte zúčastnilo alebo malo o ňom informácie. Z toho:

- 5 percent respondentov prehlásilo, že sa zúčastnilo akcií projektu, napr. na súťaži vedomostí na internete alebo zasadnutiach výborov SEP na svojej univerzite.
- 11 percent respondentov prehlásilo, že osobne sa projektu nezúčastnili, ale ich spolužiaci, kolegovia sa projektu zúčastnili
- 27 percent respondentov tvrdí, že niečo o SEP počuli alebo videli v médiách

Tieto údaje možno konfrontovať s našimi štatistickými údajmi potvrdzujúcimi, že napr. internetového vedomostného testu sa zúčastnilo okolo 2000 stredoškôľakov z celej SR. Súťaže o cenu predstavujúcu návštevu EP v Bruseli sa v 8 mestách zúčastnilo spolu približne 240 stredoškôľakov a 300 divákov-fanúšikov súťažných tímov. Plenárneho otvorenia SEP (24.2.2009 v Trnave) sa zúčastnilo 100 vysokoškôľakov a záverečného pléna (1.6.2009 v Bratislave) obdobne 100 účastníkov. Na 14 zasadnutiach výborov SEP, ktoré koordinoval člen projektového tímu Radoslav Štefančík, sa na univerzitách v 8 mestách zúčastnilo približne 300 vysokoškôľakov.

Projekt mal zásluhou člena projektového tímu Petra Horvátha a jeho pozície popredného komentátora-politológa relatívne intenzívnu mediálnu prezentáciu v celoslovenských TV: 4 spravodajstvá a 2 interview v STV a v TV Markíze. Spravodajské informácie agentúr z tlačových besied projektového tímu napr. TASR mali relatívne veľký ohlas (168) a dokonca diskusie čitateľov o správnej interpretácii výsledkov sociologického výskumu.²⁴

²³ Druhý sociologický výskum (757 študentov vo veku od 18 do 23 rokov) pripravila Katedra politológie FF UCM v Trnave. Výskum sme realizovali prostredníctvom dotazníkového zisťovania face to face. Zber údajov zabezpečila ASA-Bratislava. Zber empirických údajov prebehol od 8.6.-18.6. 2009.

²⁴ Medzi študentmi je viac pravičiarov ako ľavičiarov. On: <http://www.sme.sk>, Streda 24. 6. 2009 13:03 | Copyright © TASR 2009

Na internete mala vysokú návštevnosť nielen www.sepeu.sk (napr. cca 8 tisíc klikov), ale projekt mal informácie aj na webstránkach mnohých stredných škôl a univerzít Slovenska. Študenti dostali na školy tašky a prepisovačky s logom volieb do EP a www.sepeu.sk, letáčky a plagáty (5000 ex) alebo kalendáriky s logom a programom SEP (30 000 ex).

Druhým indikátorom efektívnosti bolo zistenie o účasti vo voľbách v závislosti od participácie na projekte.

Miera účasti vo voľbách je odlišná podľa úrovne participácie intenzity na projekte.

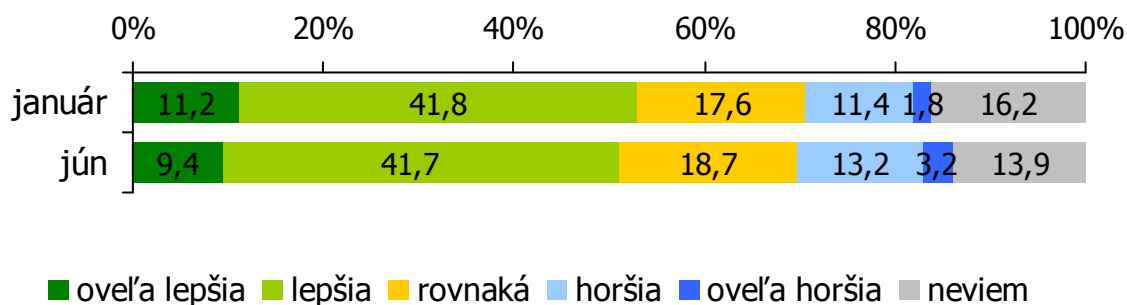
Na voľbách sa zúčastnili

1. najviac študenti , ktorí sa osobne nejakým spôsobom zúčastnili aj projektu – 54 percent,
2. ktorých priatelia, kolegovia, spolužiaci sa zúčastnili projektu – 51 percent.
3. menšia účasť bola u tých čo uvádzajú , že iba niečo o projekte počuli v rozhlase alebo videli v televízii, na internete a pod. – 41 percent.
4. podpriemerná bola účasť vo voľbách do EP tých čo o projekte nikdy nepočuli 24 percent.

Tretím indikátorom efektívnosti bolo zistenie vzťahu účasti na voľbách do EP k subjektívnej vízie o vlastnej budúcnosti o 10 rokov v porovnaní s rodičmi.

Študenti gymnázií a najmä vysokých škôl v dlhodobejšom horizonte predstavujú sociálno-vekovú skupinu s optimistickou víziou o vlastnej budúcnosti, čo nie je iba špecifickou osobitosťou Slovenska. Nielen v januári 2009, ale ešte aj v júni 2009, napriek hospodárskej kríze a rastúcej nezamestnanosti, predstavovali „optimisti“ približne 70 percent výskumného súboru.

Graf 11

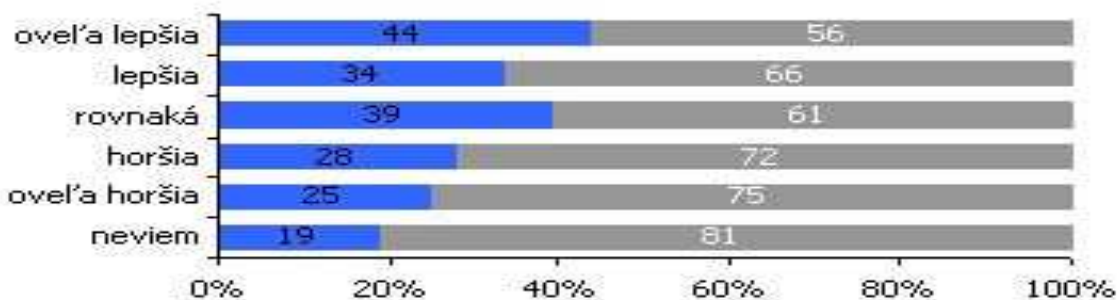

Moja budúcnosť o 10 rokov v porovnaní s rodičmi: január a jún 2009

Výsledky výskumu potvrdili, že volebná účasť sa v podstate viaže na “životný optimizmus”. Z hľadiska výšky volebnej účasti je dôležitá predstava o oveľa lepšej (účasť dosiahla 44 percent), o lepšej (účasť dosiahla 34 percent) ako rovnakej budúcnosti (účasť dosiahla 39 percent) v porovnaní s rodičmi.

Skutočný pokles volebnej účasti nastáva až medzi “pesimistami” (horšia budúcnosť). Pritom neistota, t.j. neviem aká bude moja budúcnosť (účasť iba 19 percent) je z hľadiska dopadu na volebné správanie prekvapujúco dôležitejšia ako istota, že budúcnosť bude oveľa horšia (účasť na voľbách 25 percent) alebo horšia (účasť 28 percent) v porovnaní s rodičmi.

Graf 12: Budúcnosť študenta o 10 rokov v porovnaní s rodičmi a volebná účasť do EP 6.6.2009

Štvrtým indikátorom efektívnosti bola úroveň vedomostí o Európskom parlamente v závislosti od participácie na projekte.

Cielom projektu SEP nebola iba vyššia účasť študentov na voľbách. Naším hlavným cieľom bolo aj zlepšenie informovanosti o európskom vládnutí a prínosu EP do jeho demokratizácie. Vedomosti študentov sme preverovali na niekoľkých elementárnych testovacích otázkach s možnosťou odpovedí: pravda, nepravda a neviem.

Tvrdili sme, že napr.

1. EP prijal rozhodnutie, že sa už nebude sťahovať z Bruselu do Strasburgu a späť

38,5 percent účastníkov projektu SEP odhalilo, že ide o nepravdivé tvrdenie, 62,5 percent bez informovanosti o projekte odpovedalo, že nevie o tomto rozhodnutí.

2. EP schválil smernicu o znížení poplatkov za roaming

56,3 percent účastníkov projektu SEP označilo informáciu o smernici EP ako pravdivú, bez informovanosti o projekte tak uviedlo 49,3 percent.

3. každý členský štát má rovnaký počet poslancov v EP

87,2 percent účastníkov projektu odhalilo, že tvrdenie je nesprávne, bez informovanosti o projekte to dokázalo odhaliť iba 62,0 percent.

4. členovia EP sú volení priamo občanmi každého štátu EÚ

92,3 percent účastníkov projektu vedelo, že je to pravdivé tvrdenie, bez informovanosti o projekte iba 76,3 percent.

5. členovia EP sedia v zasadacej sieni parlamentu spoločne podľa jednotlivých krajín

46,2% účastníkov projektu odhalilo, že je to nepravdivé tvrdenie, ale študenti bez informovanosti o projekte vedelo správnu odpoveď iba 29,2 percent. Tu je aj najviac tých, ktorí odpovedali neviem (44 percent).

Vo vedomostných testoch týkajúcich sa najmä fungovania EP sa potvrdilo, že účastníci projektu významnejšie častejšie odpovedali správnejšie v porovnaní so skupinou, ktorá o projekte SEP nevedela. To, že poslanci sa volia priamo občanmi EÚ, že nesedia v parlamente spoločne podľa svojich krajín, ale podľa politickej orientácie, že každá členská krajina nemá rovnaký počet poslancov, že sa stále sťahujú na rokovania z Bruselu do Strasburgu sú iste zaujímavé indikátory o znalostiach občanov o EP.

Nehovorí nám to však nič o skutočnom vplyve rozhodnutí EP na každodenný život občanov EÚ, prípadne o znalostiach respondentov o takýchto rozhodnutiach. Potvrdilo sa to napr. pri problematike zníženia poplatkov za roaming alebo leteckých poplatkov. Tu sme

zistili, že rozdiely medzi účastníkmi projektu a inými študentmi nie sú až tak veľké. Lepšie výsledky správnych odpovedí dosahujú skôr ostatné skupiny študentov.

Takže sa ukázalo, že študenti (najmä dievčatá na stredných školách) sa dokázali naučiť veľa o EP a jeho fungovaní z dostupných oficiálnych informačných zdrojov, ale nezaregistrovali jeho rozhodnutia (sprostredkované iba médiami) o niektorých dôležitých skutočnostiach dotýkajúcich sa každodenného života aj mladých ľudí.

Všeobecne však platí, že ten kto nezaregistroval niečo o našom projekte nevedel ani veľa o rozhodnutiach EP v uvedených oblastiach a vice versa. Musíme si uvedomiť, že ide o viac ako polovicu skúmaných študentov (60 percent), ktorí nevedeli, že nejaký projekt s cieľom objasniť problematiku európskeho vládnutia existoval.

ZÁVERY

Nielen študenti (33 percent), ale aj rodičia (34 percent) a priatelia (27 percent) týchto študentov - sa častejšie zúčastnili na voľbách do EP 6.6.2006 na Slovensku ako iné sociálno-vekové skupiny. Tí, ktorí sa zúčastnili na projekte SEP realizovaného s podporou Európskeho parlamentu sa častejšie zúčastnili na voľbách a sú aj lepšie informovaní o EP a jeho činnosti. Volebné správanie študentov je ovplyvnené ich subjektívnou predstavou o vlastnej osobnej budúcnosti. Platí tendencia, že čím optimistickejšie predstavy ohľadne osobnej budúcnosti má prvovolič-študent, tým vyššia bola jeho účasť vo voľbách do EP v roku 2009.

Informačná kampaň zameraná na účasť mladých ľudí vo voľbách do EP naznačila, že študenti sa dokážu motivovať k účasti na obdobných participačných projektoch. Osobitne na východnom Slovensku.²⁵ Študenti radi súťažia o nejaké zmysluplné ceny a s podporou svojich učiteľov doslova „bojujú“ aj o dobré meno svojej školy. Dokážu sa naučiť potrebné fakty aj keď nie vždy pochopia aj ich súvislosti.²⁶

Súčasne sme zistili, že informačné projekty práce s mládežou sa vzájomne nekoordinujú. Často sa študenti stredných škôl „zahlcujú“ výzvami, na ktoré už nedokážu reagovať, najmä ak ide o obdobie pred maturitami alebo skúškami na vysoké školy.

²⁵ Podrobná analýza účasti stredoškôľakov na vedomostnom teste umiestnenom na www.sepeu.sk ukázala, že viac ako 60% z nich bolo z dvoch krajov východného Slovenska.

²⁶ Mnohé informácie o EP získavajú aj prostredníctvom spravodajstva tlačových agentúr (napr. TASR), ktoré majú prepracovaný systém aktualizácie dlhodobých informácií o činnosti EP a slovenských poslancov v EP, ale aj spravodajstvo z predvolebnej kampane a priebehu volieb. Tieto informácie by si zaslúžili vedecko-výskumnú reflexiu v novom študijnom odbore politická komunikácia.

V období predvolebnej prípravy sme na Slovensku zaznamenali niekoľko rozsiahlych projektov financovaných z prostriedkov EU. Práca so stredoškolskou a vysokoškolskou mládežou v oblasti výchovy k európskemu demokratickému občianstvu je zvyčajne nárazovitá a účelová, nekoordinovaná a krátkodobá.

Výskum študujúcej mládeže po skončení volebnej kampane a uskutočnení volieb 6.6.2009 identifikoval špecifický vplyv účasti študentov na projekte SEP počas 6 mesiacoch. Jeho zistenia prispeli k celkovému hodnoteniu priebehu a výsledkov projektu. Výskum objasnil v dôsledku akých informačných aktivít sa zvýšil počet účastníkov volieb na Slovensku o 2,7 percent aj keď si Slovensko udržalo svoju výlučnú pozíciu celkovo najvyššej neúčasti na voľbách do EP.

Ako to potvrdili aj výsledky Eurobarometru po skončení volieb²⁷, v týchto voľbách do EP sa v európskom priemere sa zúčastnilo viac z celku občanov nad 55 rokov (50 percent) ako vo veku od 18 do 29 rokov (29 percent). Dokonca to platí aj pre študentov vo veku od 18 do 24 rokov ako celku (34 percentnú účasť), ktorých volebná účasť sa pohybovala na úrovni účasti nezamestnaných a robotníkov. Neprekvapuje ani zistenie, že čím vyššia je úroveň vzdelania, tým vyššia je účasť na voľbách.

To, čo verifikuje našu analýzu objasnenia lepších výsledkov volieb do EP na Slovensku v roku 2009 je zistenie Eurobarometru, že v európskom priemere najvyšší (52 percent) podiel voličov sa nachádzal v jednej špecifickej skupine študujúcej mládeže, ktorí študovali aj po dovŕšení veku 20 rokov na vysokých školách. Je to teda tá skupina mladých ľudí-prvovoličov, ktorí svoju úspešnú životnú budúcnosť spájajú s novou Európou.

Nemožno teda zostávať pri zjednodušených aj keď pravdivých interpretáciách volebného správania občanov ako napríklad, že starší voliči sa zúčastňujú spravidla volieb viac ako mladší. Táto publicistická interpretačná schéma sa doposiaľ tradične aplikovala pri interpretácii výsledkov volieb do národného parlamentu, v prezidentských alebo do vyšších územných celkov a možno oprávnene.

V prípade volieb do Európskeho parlamentu v roku 2009 sme čiastočne potvrdili hypotézu, že volebné správanie v zmysle indikátora volebnej účasti je odlišné u rozličných

²⁷ EB71.3 - EUROPEAN ELECTIONS 2009. Post-electoral survey, First-results: European average and major national trends. Directorate General for Communication Direction C - Relations with citizens, PUBLIC OPINION MONITORING UNIT, 24/07/2009 *Unité de suivi de l'opinion publique*: Jacques Nancy, Nives Žun, Elise Defourny, Jonas Trifot

špecifických segmentov mladej generácie. Študujúca mládež, predovšetkým vysokoškolská ako budúca elita spoločnosti, spája svoju budúcnosť s možnosťami uplatnenia v Európskej únii, s ktorou sa identifikujú ako jej plnoprávni občania. Preto aj volebná účasť vysokoškolákov-prvovoličov bola najvyššia zo všetkých štruktúrnych skupín voličov vo voľbách do Európskeho parlamentu v roku 2009 nielen na Slovensku.

LITERATÚRA

- Benkovičová, L. (2006): *Pohľad na vybrané otázky volieb do samosprávnych orgánov vyšších územných celkov v roku 2005*. In: Slovenská politologická revue, ročník 2006, číslo 4.
- Bútorová, Z.; Gyárfášová, O. (2006): *Slovensko a voliči pred voľbami: pohľad za oponou volebných preferencií*. In: Domino fórum 31. 5. 2006.
- Gyárfášová, O. (2001): *Kto osloví mladých voličov?* In: Mosty. 22, máj.
- Horváth, P. (2007): *Politický systém SR*. Trnava: UCM.
- Krivý, V. (1999): *Volebné výsledky*. In: Bútorá, M.; Mesežnikov, G.; Bútorová, Z. (eds.): Slovenské voľby '98. Kto? Prečo? Ako?. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 245 – 260.
- Krivý, V. (2003): *Volebné výsledky a trendy*. In: Mesežnikov, G.; Gyárfášová, O.; Kollár, M. (eds.): Slovenské voľby '02. Výsledky, dôsledky, súvislosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 61 – 105.
- Krivý, V. (2006): *Parlamentné voľby 2006: staré a nové vzorce rozdelení voličských hlasov*. In: Mesežnikov, G.; Gyárfášová, O.; Kollár, M. (eds.): Slovenské voľby '06. Výsledky, príčiny, súvislosti. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, s. 143– 205.
- Krivý, V. (2009): *Voľby významné a menej významné*. Bratislava: Sociologický ústav SAV, (interný materiál), 17. marca 2009.
- Macháček, L. (2002): *Kapitoly zo sociológie mládeže*. Trnava: UCM.
- Macháček, L. (2009): *Aj mládež volá po poriadku*. In: Slovo č. 31-32/2009.
- Macháček, L. (2008): *Úvod do politickej sociológie mládeže*. Trnava: UCM.
- Ružarovský, J. (2008): *Komparácia dôsledkov pomerného a väčšinového volebného systému v podmienkach Slovenskej republiky. Charakteristika modelovej simulácie dôsledkov aplikácie relatívneho väčšinového volebného systému*. In: Slovenská politologická revue, číslo 1, ročník VIII., s. 63-83.

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2008): *Voľby do zákonodarných orgánov na území Slovenska (1920-2006)*. Bratislava: ŠÚ SR.

Štatistický úrad Slovenskej republiky (2009): *Výsledky hlasovania vo voľbách do Európskeho parlamentu*. Bratislava: ŠÚ SR. Prílohy (CD ROM obsahuje aj výsledky z roku 2004).

Štefančík, R. (2007): *Ekonomická analýza volebného správania*. In: Slovenská politologická revue, ročník 2007, číslo 1/2, s. 71-88.

Zemko, M. (1994): *Politické strany a volebný systém na Slovensku v retrospektíve troch volieb do SNR a NR SR*. In: Szomolányi, S.; Mesežnikov, G. (eds.): Slovensko – voľby 1994. Bratislava: SZPV & Nadácia Friedricha Eberta, s. 45 – 58.